

Яраслаў САМУЙЛІК,
кандыдат філалагічных навук,
Дзмітрый БРЫШЦЕН,
студэнт факультэта электронна-інфармацыйных сістэм
Брэсцкага дзяржаўнага тэхнічнага ўніверсітэта

ГАВОРКА ВЁСКИ ПАВІЦЦЕ КОБРЫНСКАГА РАЁНА: ГІСТОРЫКА-ЛІНГВІСТЫЧНЫ АСПЕКТ

УДК 811.161.3'28(476.7)(091)

У артыкуле разглядаюцца асноўныя фанетычныя, марфалагічныя і лексічныя асаблівасці гаворкі вёскі Павіцце Кобрынскага раёна. Акрамя таго, адлюстраваны найбольш значныя факты гісторыі гэтага паселішча, што паўплывалі на фарміраванне мовы яго жыхароў. Выказана таксама меркаванне пра паходжанне назвы вёскі.

Ключавыя словы: *гаворка, фанетыка (вакалізм, кансанантызм), марфалогія, лексіка, тараканскі дыялектны тып, паўднёвазагародскі дыялектны тып.*

The article considers the basic phonetic, morphological and lexical peculiarities of the dialect of Paviccie village, Kobryn district. In addition, it reflects the most significant facts of the history of the settlement, which influenced the formation of the language of its inhabitants, and gives an opinion on the origin of the name of the village.

Вёска Павіцце (з 2011 г. аграгарадок) – цэнтр і адзіны населены пункт аднайменнага сельсавета – размешчана за 49 км на паўднёвы ўсход ад Кобрына. Паводле пісьмовых крыніц, паселішча вядома з 1546 г.* у складзе Ратненскага павета Холмскай зямлі Каралеўства Польскага. На захад і поўнач ад сяла пачыналася тэрыторыя Берасцейскага і Кобрынскага паветаў Вялікага Княства Літоўскага. У канцы XVIII ст. Павіцце – дзяржаўнае ўладанне ў складзе маентка Расна.

У 1672 г. з дазволу караля і вялікага князя Міхала Вішнявецкага ў Павіцці пабудавалі ўніяцкую царкву Архістраціга Міхаіла. Аднак магчыма, што ўжо ў 1655 г. тут былі царкоўная зямля і царква, узведзеная пры наданні зямельных фундушоў або раней. Царква Святога Архангела Міхаіла ўзнікла ў 1782 г. на месцы папярэдняй. У 1885 г. яна рамантавалася, а ў 1911 г. святыню разабралі і ў тым жа годзе на яе месцы пабудавалі праваслаўную царкву Нараджэння Прасвятой Багародзіцы. Пасля III падзелу Рэчы Паспалітай (1795) паселішча далучана да Расійскай імперыі, уваходзіла ў склад Валынскай губерні. На пачатку XX ст. адносілася да Лелікаўскай воласці Ковельскага павета названай губерні.

Паселішча адышло да Польшчы ў 1921 г. (Лелікаўская гміна Камень-Кашырскага павета Палескага ваяводства). У той час у вёсцы Повіць з хутарамі налічваліся 1651 жыхар і 309 дамоў. У 1930-я гг. тут працавалі школа, вярчэрні курсы, чытальня, тэатральны і харавы гурткі.

З 1939 г. вёска Павіцце ў складзе БССР, з 15 студзеня 1940 г. у Дзівінскім раёне Брэсцкай вобласці, з 12 кастрычніка 1940 г. – цэнтр сельсавета (2328 жыхароў і 301 двор). Працавалі пачатковая школа, сельсавет, крама, маторны млын.

* У іншай даступнай нам навуковай літаратуры першая згадка пра гэты населены пункт адносіцца да 1565 г.

На вясковых могілках пахаваны 20 партызан і мірных жыхары, якія загінулі ў гады Вялікай Айчыннай вайны. У 1967 г. на іх магілах устаноўлены помнікі. У час вайны ў баях з нямецка-фашысцкімі захопнікамі загінулі 70 землякоў. На ўшанаванне іх памяці ў 1982 г. каля клуба пастаўлены помнік. У 1947 г. у вёсцы працавалі сямігадовая школа, хата-чытальня, бальніца. З 8 жніўня 1959 г. Павіцце ў складзе Кобрынскага раёна. Паводле перапісу, на той час у вёсцы было 1732 жыхары. У 1970 г. да Павіцця далучана вёска Травы. У гэты час тут жыло 2224 чалавекі. На 21 жніўня 1999 г. у Павіцці налічвалася 1982 жыхары і 767 гаспадарак, на 4 кастрычніка 2022 г. – 1247 жыхароў і 516 гаспадарак (апошнія статыстычныя звесткі па гэтай вёсцы атрыманы ад супрацоўніцы Павіццеўскага сельсавета Святланы Мілашэўскай) [1, с. 21; 2; 3; 4, с. 173; 5, с. 18, 20, 598; 6, т. 1, с. 95–99, 144, 226, т. 2, с. 39, 67–71, 117, 283, т. 3, с. 18, 80–81, 157–159, 189, 302, т. 4, с. 22, 26, 42–45, 111–115, 153, 230; 7, с. 177–178, 341, 377, 415, 439; 8; 9, с. 261–262].

Спачатку выкажам меркаванне пра паходжанне назвы паселішча. Вучонымі былі разгледжаны 179 тапонімаў Кобрынскага раёна, кожны з іх – у трох варыянтах: беларускім, рускім і на мясцовай гаворцы. Пры вывучэнні мясцовых тапонімаў не ўлічваліся народныя паданні. Даследчыкамі быў праведзены параўнальны аналіз старажытных і сучасных назваў за 400 гадоў, падчас якога высветлілася, што ў Кобрынскім раёне самымі даўнімі з’яўляюцца тапонімы з фармантамі *-чы, -ец, -ыцы*. Гэтая група найменняў звычайна абазначае людзей, якія рассяляліся каля нейкага адметнага месца.

У старажытнасці людзі жылі сярод лясоў, рэк, азёр, балот і г. д. Яны імкнуліся даць індывідуальную характарыстыку кожнаму з навакольных

аб'ектаў. Прыкметы мясцовасці, што клаліся ў аснову назвы пасялення, у першую чаргу служылі прыродным арыенцірам, па якім знаходзілі дарогі, суседнія ўладанні, месцы рэлігійнага культу і інш. Да таго ж адзнакі на мясцовасці з'яўляліся неабходным атрыбутам падчас збіральніцтва, паляўніцтва, рыбалоўства і бортніцтва.

Па меркаванні даследчыкаў, назва вёскі *Павіцце* (рус. *Повитье*) узнікла на аснове старажытнага прыродна-геаграфічнага тэрміна *віць* 'мокрае, вільготнае месца, багна, дрыгва, балота з вокнамі' (г. зн. вельмі глыбокая, бяздонная мясціна, надзвычай небяспечная для людзей і жывёл), які да нашага часу не захваўся. Гэтая лексема, магчыма, праславянскага паходжання з наступным меркаваным развіццём яе значэння: **viti* 'віць, згінаць' (параўн.: ст.-рус. *завіти* і іншыя прыставачныя дзеясловы, рус. *вить*, укр. *віти*, балг. *вія* 'ўюся', серб.-харв. *viti*, славен. *víti*, чэш. *víti, viji*, славац. *viť*, польск. *wić*, в.-луж. *wić*, н.-луж. *wiś*; роднасныя літ. *vūti* 'віць', лат. *viť*, гоц. *wajjus*, гоц. *waddjus* 'вал, сцяна' (< 'пляцень'), ст.-інд. *váyati* 'пляце, тчэ', *vítá-* 'віты', лац. *vīeo, viēre* 'плесці, віць') → 'праход з плятня праз балота → балота'. У семантычных адносінах яе можна супаставіць з найменнем *гаць* 'праход праз топкае месца, дарога праз гаць' і *гаць* 'багна'. Аднак даследчыкі не выключваюць і балтыйскага паходжання тэрміна. Вучоныя У. Тапароў, А. Трубачоў параўноўваюць гідронімы гэтага ж кораня *Вить, Веть* і іншыя з жэмайцкімі *Витуми, Витагола*. Найбольш верагодна, што ў старажытнасці па мясцовасці працякала рэчка *Віць*, якая таксама атрымала назву ад гэтага ландшафтнага тэрміна. Па яе берагах рассяліліся людзі, а назва паселішча з цягам часу трансфармавалася ў *Павіцце* [5, с. 556; 10; 11, с. 52–53, 294; 12, с. 170; 13, с. 219; 14, с. 322; 15, с. 64–67; 16, с. 180].

Дыялектны матэрыял у вёсцы Павіцце (мясцовая назва *Повіт'*; жыхары: *повітц'е, повітец', повітка*) быў запісаны ў ліпені – жніўні 2020 г. студэнтам факультэта электронна-інфармацыйных сістэм Брэсцкага дзяржаўнага тэхнічнага ўніверсітэта Дзмітрыем Брышченам ад мясцовай жыхаркі Ганны Брышцен (1940 г. н.). Для запісу дыялектнага матэрыялу экспларатарам выкарыстоўвалася праграма "Атласа гаворак Выганаўскага Палесся. Фанетыка. Марфалогія. Лексіка" (дапрацаваны варыянт) [17, с. 32–35], т. зв. вялікая (новая) праграма: "Як у вас гавораць?", дадатковыя апытальнікі (рукапісы).

Разгледзім асноўныя фанетычныя, марфалагічныя і лексічныя асаблівасці гаворкі вёскі Павіцце.

Фанетычныя асаблівасці гаворкі (вакалізм, кансанантызм):

– шасціфанемны склад галосных гукаў [i], [ы], [e], [a], [o], [y];

– рэалізацыя галоснага [o'] (сярэдні паміж гукамі [o] і [y]) на месцы ***o** ў ненаціскным становішчы пасля цвёрдых зычных: *до'р'о'на, ко'р'о'на, хо'ло'ва, мо'ло'ко, мо'р'оз, хо'ло'д* і інш.;

– захаванне ***o** ў канцавых адкрытых складах: *с'іно, л'іто, са'ло, в'ісо'ко* і інш.;

– замена этымалагічнага ***a** галосным [o]: *зом'ок* 'замок', *сод'ок* 'садок', *т'р'о'на* 'трава', але: *сад'ете* 'садзіць';

– вымаўленне галоснага [e] ў наступных пазіцыях: на месцы ***ę, *a, *ь** ў складах пад націскам пасля мяккіх і паўмяккіх зычных: *по'мн'е'ш, по'мн'е'в* 'памяў', *мн'е'со* 'мяса', *мн'е'та* 'мята', *з'ет* 'зять', *п'і'ет* 'пяць', *пр'е'ле* 'пралі', *ж'е'ла* 'жала', *ш'е'пка* 'шапка', *ж'е'ба* 'жаба', *йе'мка* 'ямка', *йе'блыко* 'яблык', *бо'й'е'нс'а* 'баяўся', *йе'но'де* 'ягады', *йе'сен* 'ясень', *ж'е'р* 'жар', *д'е'ко* 'дзядзька' і інш.; на месцы ***ы** ў націскных складах пасля мяккіх губных: *в'е'п'і'й* 'выпі', *в'е'сы'паш, в'е'сы'паш* 'высыпаў', *хлы'в'е* 'хлявы', *хр'і'б'е* 'грыбы', *м'е* 'мы', *м'еш* 'мыш', *по'м'е'йу* 'памыў' і інш.; на месцы націсканога ***ы** ў словах тыпу *вал'ы, р'ы'ба, сын, дым* пераважна пасля цвёрдых пярэднеязычных: *во'л'е, р'е'ба, сен, дем* і інш.; на месцы ***i** ў націскных складах пасля мяккіх губных і ў націскных і паслянаціскных адкрытых складах пасля цвёрдых, часам паўмяккіх пярэднеязычных: *ро'б'ете* 'рабіць', *ло'в'ете* 'лавіць', *м'е'ска* 'міска', *п'і'с'ате* 'пісаць', *заб'і'ра'те* 'забіраць', *хо'д'ете* 'хадзіць', *ко'с'ете* 'касціць', *н'е'нка* 'ніўка', *л'е'па* 'ліпа', *л'е'те* 'ліць', *хо'д'е'ле* 'хадзілі', *ко'л'е* 'калі', *ж'е'то* 'жыта', *ш'е'шка* 'шышка' і інш. Аднак у пераднаціскных складах на месцы ***ы** выступае гук [i] пасля мяккіх губных, на месцы ***i** – гукі [ы] і [i] адпаведна пасля цвёрдых і мяккіх пярэднеязычных: *б'і'ч'ок* 'бычок', *в'і'т'е* 'вы', *в'і'со'ко* 'высока', *п'і'л'а'ка* 'пыл', *заб'і'ра'те, п'і'с'ате, зым'а, хр'і'б'е, ш'і'шк'е* 'шышкі' і інш.;

– наяўнасць галоснага [a] на месцы ***e, *ь, *ъ, *ь** ў націскных складах звычайна пасля мяккіх губных, цвёрдых і паўмяккіх пярэднеязычных: *б'а'ру'х* 'бераг', *в'а'чур* 'вечар', *до'м'а'на* 'да мяне', *п'а'рш'і* 'першы', *те'п'а'р* 'сёння', *куп'а'ц'* 'купец', *дв'а'р'е* 'дзверы', *п'ан* 'пень', *п'а'кло* 'пекла', *б'аз* 'бэз', *хр'а'б'ен', хр'а'бан* 'грэбень', *т'ра'ба* 'трэба', *ц'ап* 'цэп' і інш., але: *м'ад* і *м'юд* 'мёд'. Аднак маюць месца ў падобных умовах і гукі [e], [e^a] пераважна ў націскных і пераднаціскных складах пасля цвёрдых, зрэдку мяккіх і паўмяккіх зычных: *бе'ро'ш, ве'чор, до'м'е'н^a, пе'рш'і'й, сест'ра, нед'і'л'а* 'нядзеля', *де'ре'во, дер'но* 'дзёран', *се'с'тра, не'д'і'л'а, де'ре'во, де'р'но, ж'е'р'де* 'жэрдзе', *те'п'н* 'цень' і інш.;

– рэалізацыя галоснага [i] пасля мяккіх губных і заднеязычных на месцы ***o** ў новых адкрытых складах пад націскам: *в'і'з, в'і'н, б'і'л'ш,*

* [e^a] – галосны гук, сярэдні паміж [e] і [a].

*n'ida'sh**, *n'idesh* 'пойдзеш', але: *v'il* і *vul*; *zah'in* 'загон /паласа, участак ворнай зямлі, поля/', *k'il'ko* 'колькі', *tx'ip* і інш., але: *k'it* і *kyt*. Аднак гук [ы] ў акрэсленай пазіцыі звычайна ўжываецца тут пасля цвёрдых праяднёязычных: *ныс*, *ныч*, *сык*, *стыл*, але: *p'iw*, *p'iv*, *p'idny*;

– вымаўленне галоснага [i] на месцы націскага *Ь пасля мяккіх зычных: *л'іс*, *с'іно*, *сн'іh*, *v'it'or*, *з'іл'л'е*, *n'існ'а*, *p'ічка*, **op'ix'e*** 'арэхі', *ц'іпка* 'цэўка /прыстасаванне ў выглядзе трубка, на якое навіваюцца ніткі і якое ўстаўляецца ў чаўнок пры тканні', *йісте* 'есці' і інш., але: *хл'iv* і *хлыw*, *тe'н*;

– наяўнасць галоснага [i] на месцы *Ь ў першым пераднаціскным складзе пасля мяккіх губных: *б'іда*, *v'ідрó*, *м'ішóк*, *n'ісóк*. Аднак у падобных умовах могуць ужывацца і гукі [ы], [e], [a^ч] пасля цвёрдых зычных: *быда*, *мышóк*, *песóк*, *вадрó*. На месцы ж *е ў першым пераднаціскным і націскным складзе ў лексеме *вясна* тут зафіксаваны адпаведна галосныя [a] і [e] пасля мяккіх губных: *v'асна*, *v'есна*;

– рэалізацыя галосных [e], [ы], [e^ч], [i] на месцы *е (*ь) у першым пераднаціскным складзе пасля цвёрдых, часам паўмяккіх і мяккіх *з, *н, *с, *т, *д: *земн'а* 'зямля', *нем'а*, *селó*, *ден'óк*, *зымл'а*, *ным'а*, *сылó*, *се'лó*, *тe'п'ар*, *д'e'н'óк*, *н'ім'а*;

– вымаўленне галосных [a], [e] на месцы *е ў пераднаціскных і паслянаціскных складах у наступных словах: *вз'ал'а*, *уз'ал'а*, *зл'ак'анс'а*, *зл'ак'атыс'а*, *hled'iw*, *hled'iv* 'даглядаў', *з'ай'ац'*, *п'амн'ат'*, *п'ам'ят'* /рэдка/, *з'ай'ец'*;

– розная рэалізацыя зычных. Губныя як мяккія, так і цвёрдыя перад рэфлексамі *е, *ь: *v'асна*, *v'есна*, *б'арух*, *v'ачур*, *n'арш'і*, *до'м'ана*, *до'м'ен'е*, *б'іда*, *v'ідрó*, *м'ішóк*, *n'ісóк*; *б'ероh*, *в'ечор*, *п'ерш'ій*, *быда*, *мышóк*, *песóк*, *вадрó*; губныя толькі мяккія перад рэфлексамі *і: *ро'б'ете*, *ло'в'ете*, *м'ёска*, *n'іс'ате*, *заб'іра'те* і інш. Праяднёязычныя *з, *н, *с, *т, *д цвёрдыя, часам паўмяккія і мяккія перад рэфлексамі *е (*ь): *земн'а*, *нем'а*, *селó*, *ден'óк*, *зымл'а*, *ным'а*, *сылó*, *се'лó*, *тe'п'ар*; *д'e'н'óк*; *н'ім'а*; гэтыя ж зычныя толькі цвёрдыя перад *і, зычны *л – перад *е, *і: *зым'а*, *н'евка*, *ко'с'ете*, *хо'д'ете*; *алé*, *лéd'*, *пóле*; *ко'лé*, *лéте*, *хо'д'эле*;

– ацвярдзенне паўмяккіх *д', *т' перад рэфлексамі *е, *і: *ден'*, *тe'п'ар*; *тéхо* 'ціха', *хо'д'ете*. Мяккія ж *д', *т' захаваліся на канцы дзеясловаў у форме трэцяй асобы адзіночнага і множнага ліку: *но'сыт'*, *ход'ыт'*, *но'с'ат'*, *ход'ат'*. Аднак перад рэфлексамі націскага *ь адзначана розная рэалізацыя мяккіх *д', *т': *д'ід*, але: *тe'н*. Часам перад галоснымі [e], [i], [a], [o], [y] вымаўляюцца афрыкаты [ц'], [дз']: *в'ус'ц'е* 'чалеснікі /уваходная выемка ў печы/', *хо'ло'в'ас'ц'ік* 'апалонік /хваста-

тая лічынка жабы/', *кац'ах'е* 'суквецце на дрэвах', *сц'обка* 'кладоўка ў хаце', *гуздз'ір* 'ніжняя частка снапа', *дз'убка* 'дзюба /у птушак/' і інш.;

– пераход цвёрдых зычных у мяккія ў спалучэннях *гы, *кы, *хы, што ўзніклі пры ўтварэнні поўных форм прыметнікаў, а таксама ў пазіцыі перад галосным [e] ў прыметніках ніякага роду адзіночнага ліку: *дówh'i*, *ко'рóтк'і*, *тéx'і* 'ціхі'; *дówh'e*, *ко'рóтк'e*, *тéx'e* 'ціхае';

– наяўнасць як мяккіх і паўмяккіх, так і цвёрдых *р, *ж, *ч, *ш, *ц у пэўных пазіцыях: *hp'ix*, *на двo'р'і*, *hp'іб'е*, *пр'эле*, *св'іж'іна* 'свежына', *ж'інка*, *на м'аж'і*, *ж'эба*, *ж'ер*, *д'іч'іна*, *вóч'e* 'вочы', *п'адч'ар'іц'а* 'падчарыца', *д'уш'ч'і*, *д'уш'ш'і* 'дужэйшы', *ш'іст'* 'шэсць', *ш'ішк'е*, *ш'эшк'а*, *ш'эпка*, *ш'эрш'і* 'шырэішы', *мо'ло'д'ец'а* 'маладзіца', *к'ур'іц'а*, *ц'іпка*, *на ко'нц'і*, *п'алé'ц'* 'палец', *хлóп'ац'*, *ц'ап* і інш. і *пo'р'адок*, *раб'ёна* 'рабіна', *йóжык*, *др'іж'эле*, *др'іж'але* 'дрыжалі', *чо'б'ур* 'чабор', *чап'ате* 'чапаць', *кош'ел'* 'кашэль /вялікая кашолка, звычайна з лучыны/', *ц'аца*, *хлóпце*, але: *жыv'е*, *ж'iv'е* 'жыве', *жж'а*, *жже* 'ужо';

– зычны *в, што паходзіць з *в, *л. У становішчы перад галосным ён даў рэфлекс губна-зубнога [v]: *v'ата*, *vo'dá*, *vól'ны*, *v'it'or*, *v'ачур*, *пльv'у*, *хо'ло'v'а*, *ov'ec* 'авёс' і інш. Аднак у пазіцыі пасля галоснага і ў пачатковым становішчы перад звонкімі зычнымі і санорнымі ён рэалізуецца ў губна-зубны [w], перад глухімі – у губна-зубны [v]: *п'рав'да*, *дówh'i*, *кówзатыс'*, *вз'ал'а*, *wd'iv'атыс'* 'адзявацца', *д'e'p'e'w'лэны* 'драўляны', *w'юн* 'уюн', *ow'іос* 'авёс', *шчав'іўх* 'шчаўе', *wm'iv'атыс'а*, *w'л'ісе* 'ў лесе' і інш.; *д'іч'іна*, *н'евка*, *ц'іпка*, *л'анка*, *бо'й'ев'а*, *зл'ак'анс'а*, *вк'роп* 'кроп', *вп'арты* /к'ін'/ 'наравісты /конь/', *v'х'ате* 'ў хаце' і інш. Гэтыя ж зычныя зафіксаваны і ў пазіцыі пасля галоснага на канцы слова: *p'iw*, *p'iv*, *хл'iv*, *хлыw*, *куп'ев*, *куп'ев*, *по'р'ізaw*, *по'р'ізav* і інш.;

– вымаўленне фрыкатыўна-фарынгальнага зычнага [h]: *хуст'ей* 'густы', *хóло'д*, *о'хо'р'од*, *хад'ука*, *з но'х'е* 'з нагі' і інш.;

– захаванне звонкіх зычных у канцавым становішчы і ў сярэдзіне слова перад глухімі: *v'із*, *дуб*, *ныж*, *хóло'д* і інш.; *хубка*, *зах'адка*, *к'азка*, *н'ыжка* і інш., але: *лэхко* 'лёгка', *h'ітк'ей* 'гадкі, брыдкі', *до'р'іш'і* 'даражэйшы', *д'уш'ш'і*, *д'уш'ч'і* 'дужэйшы';

– рэалізацыя на месцы спалучэння "мяккі зычны + Ъ" у становішчы паміж галоснымі падоўжаных зычных: *з'іл'л'е*, *хо'л'л'еч'е* 'галлэ', *нас'ін'н'е*;

– наяўнасць прыстаўных [v], [h], часам іх адсутнасць перад галоснымі [o], [y]: *vo'p'ате* 'араць', *vózero*, *vósen*, *vo'hón* 'агонь', *vóч'e*, *vóстр'e* 'вострыя', *vúхо*, *vúльц'а*, *hóстр'і* 'востры', *hóстр'e* 'вострыя', *Но'лана* 'Алена', *гуздéчка* 'вуздэчка', *ху'шко* 'вушка', *осен'*, *оч'е* 'вочы', *он'уча*, *он'уч'е* 'ануча, анучы' і інш. Аднак у словаформе *нівóднага* адбылося адпадне каранёвых гукаў: *н'ідно'но*.

* [a^ч] – галосны гук, сярэдні паміж [a] і [e].

** [w^ч] – вымаўленне прыгуку [w] перад галосным [o] ў пачатку слова.

Спіс літаратуры

1. **Брестская область** [Карты]. – Минск, 2003.
2. **Павіцце** [Электронны рэсурс] // Вікіпедыя. – Рэжым доступу: <https://be.wikipedia.org/wiki/Павіцце>. – Дата доступу: 20.09.2021.
3. **Павіццеўскі сельсавет** [Электронны рэсурс] // Вікіпедыя. – Рэжым доступу: https://be.wikipedia.org/wiki/Павіццеўскі_сельсавет. – Дата доступу: 20.09.2021.
4. **Гарады і вёскі Беларусі** : энцыклапедыя. – Мінск : БелЭн, 2007. – Т. 4, кн. II : Брэсцкая вобласць. – 608 с.
5. **Памяць: Кобрынскі раён**. – Мінск : БелТА, 2002.
6. **Вялікі гістарычны атлас Беларусі** [Карты] : у 4 т. – Мінск : Белкартаграфія, 2009–2018.
7. **Мароз, В. В.** Драўляныя сакральныя помнікі Берасцейшчыны / В. В. Мароз. – Мінск : БелЭн, 2018.
8. **Свята-Раства-Багародзіцкая царква** [Электронны рэсурс] // Вікіпедыя. – Рэжым доступу: [https://be.wikipedia.org/wiki/Свята-Раства-Багародзіцкая_царква_\(Павіцце\)](https://be.wikipedia.org/wiki/Свята-Раства-Багародзіцкая_царква_(Павіцце)). – Дата доступу: 04.02.2021.
9. **Свод памятников истории и культуры Белоруссии. Брестская область**. – Минск : БелСЭ, 1990.
10. **Бяздоннае месца** [Электронны рэсурс]. – Рэжым доступу: <https://www.sb.by/articles/byazdonnae-mests.html>. – Дата доступу: 08.11.2021.
11. **Жучкевич, В. А.** Краткий топонимический словарь Белоруссии / В. А. Жучкевич. – Минск, 1974.
12. **Этымалагічны слоўнік беларускай мовы** : у 14 т. – Мінск : Навука і тэхніка, 1980. – Т. 2.
13. **Багриновский, Г. Ю.** Большой этимологический словарь русского языка / Г. Ю. Багриновский. – М. : Ко-Либри, Азбука-Аттикус, 2020. – 1178 с.
14. **Фасмер, М.** Этимологический словарь русского языка : в 4 т. / М. Фасмер. – М., 2003. – Т. 1.
15. **Этимологический словарь славянских языков**. – М. : Наука, 2005. – Вып. 31.
16. **Топоров, В. Н.** Лингвистический анализ гидронимов Верхнего Поднепровья / В. Н. Топоров, О. Н. Трубачёв. – М. : Изд-во АН СССР, 1962.
17. **Самуйлік, Я. Р.** Атлас гаворак Выганаўскага Палесся / Я. Р. Самуйлік. – Брэст : БрДТУ, 2013.
18. **Блінава, Э. Д.** Беларуская дыялекталогія / Э. Д. Блінава, Е. С. Мяцельская. – Мінск, 1980.
19. **Булыка, А. М.** Гістарычная марфалогія беларускай мовы / А. М. Булыка, А. І. Жураўскі, І. І. Крамко. – Мінск : Навука і тэхніка, 1979.
20. **Крывіцкі, А. А.** Дыялекталогія беларускай мовы / А. А. Крывіцкі. – Мінск : Выш. шк., 2003.
21. **Янкоўскі, Ф. М.** Гістарычная граматыка беларускай мовы / Ф. М. Янкоўскі. – Мінск : Выш. шк., 1983.
22. **Клімчук, Ф. Д.** Гаворкі Берасцейскай вобласці / Ф. Д. Клімчук // Gdzie bije źródło... Pieśni ludowe pogranicza Polski i Białorusi. – Lublin – Wyszynice, 2015. – S. 129–143.
23. **Клімчук, Ф. Д.** Гаворкі Заходняга Палесся: фанетычны нарыс / Ф. Д. Клімчук. – Мінск, 1983.